

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษานับเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาคนให้เป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพของประเทศไทย รัฐบาลไทยให้ความสำคัญกับการศึกษาในระดับสูงในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ได้กำหนดนโยบายเร่งขยายและยกระดับความรู้พื้นฐานของประชาชนทั้งมวล มุ่งให้ประชาชนเข้าถึงการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีคุณภาพอย่างกว้างขวางโดยเสมอภาคและเท่าเทียมกัน นโยบายดังกล่าวถูกระบุไว้อย่างชัดเจนในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 10 ว่า “ต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกัน ในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ...” (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543)

จากสภาพการศึกษาของประเทศไทยที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ยังไม่สามารถสนองความต้องการในการพัฒนาบุคคล ชุมชน ท้องถิ่น และประเทศซึ่งกำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วนั้นได้ดีเท่าที่ควร รัฐจึงเห็นความจำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาทั้งในแง่หลักการ ความมุ่งหมาย แนวนโยบายและแนวทางการจัดการศึกษา เพื่อให้การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543 : 5) ซึ่งโรงเรียนเป็นหน่วยงานทางการศึกษาที่มีความสำคัญที่สุดเพราะเป็นหน่วยปฏิบัติ มีภารกิจหลักในการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียนบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ในหลักสูตร นั่นคือนักเรียนมีคุณภาพทั้งด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน คุณลักษณะที่พึงประสงค์และมีความสุขพอนามัยดี แนวทางในการดำเนินภารกิจจัดการศึกษานั้น พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตราที่ 39 และ 40 ได้กำหนดให้มีการกระจายอำนาจในการบริหารและการจัดการศึกษาทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคลและการบริหารทั่วไป โดยมีคณะกรรมการสถานศึกษา ประกอบด้วยผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนครู ผู้แทนองค์กร ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่าของสถานศึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อทำหน้าที่กำกับและส่งเสริมสนับสนุนกิจการของสถานศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543) และบุคคลที่มีความสำคัญในการดำเนินภารกิจจัดการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพคือ ผู้บริหารสถานศึกษา โดยเฉพาะในระดับประถมศึกษา ผู้บริหารจะต้องบังคับบัญชาคนโดยใช้ความสามารถของผู้ร่วมงานเป็นการกระตุ้นให้ผู้ร่วมงานเกิดความเชื่อมั่นและให้ความร่วมมือ เพื่อให้การดำเนินภารกิจจัดการศึกษาเป็น

ไปอย่างมีประสิทธิภาพและได้ประสิทธิผล (Glodhammer,1976 อ้างถึงในวิชิต ทองนุ้ยและคณะ, 2529:20 ; เสนาะ ดิยาวี, 2535 ; สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, 2540) จากความสำคัญดังกล่าวเห็นได้จากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 7 มาตรา 55 จึงได้กำหนดให้มีกองทุนส่งเสริมบุคลากรทางการศึกษา เพื่อจัดสรรเป็นเงินอุดหนุนงานริเริ่มสร้างสรรค์ ผลงานดีเด่น และเป็นรางวัลเชิดชูเกียรติของบุคลากรทางการศึกษา ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543)

สำนักงานเลขาธิการคุรุสภาได้จัดดำเนินการคัดเลือกผู้บริหารสถานศึกษาดีเด่นที่สร้างคุณประโยชน์ในด้านการศึกษาให้แก่ประเทศ เพื่อยกย่องเชิดชูเกียรติและรับรางวัลคุรุสภาเป็นประจำทุกปี ตั้งแต่ปี พ.ศ.2524 เป็นต้นมา (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, 2540) ซึ่งดำเนินการคัดเลือกผู้บริหารสถานศึกษาดีเด่น 4 ระดับคือ 1. ระดับก่อนประถมศึกษาและระดับประถมศึกษา 2. ระดับมัธยมศึกษา 3. ระดับอุดมศึกษา 4. ระดับศึกษานอกระบบโรงเรียน โดยที่แต่ละสังกัดการศึกษาพิจารณาคัดเลือกผู้สมควรได้รับรางวัลคุรุสภาจากผู้บริหารในสังกัดตั้งเป็นผู้บริหารสถานศึกษาดีเด่นระดับอำเภอ ผู้บริหารสถานศึกษาดีเด่นระดับจังหวัด ผู้บริหารสถานศึกษาดีเด่นระดับสังกัดการศึกษาตามลำดับ เกณฑ์ในการคัดเลือกผู้บริหารสถานศึกษาดีเด่น แบ่งเป็น 2 หมวด คือ หมวดที่ 1 คุณลักษณะทั่วไป มีดังนี้ 1. มีบุคลิกภาพดี 2. มีมนุษยสัมพันธ์ดี 3. ปฏิบัติตนตามระเบียบคุรุสภาว่าด้วยจรรยาบรรณครูพ.ศ. 2539 4. สามารถปฏิบัติงานตามหน้าที่และปฏิบัติตนตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครูพ.ศ. 2537 จนถือเป็นตัวอย่างได้ 5. มีความทันสมัยและทันต่อเหตุการณ์ 6. สามารถร่วมมือและประสานงานกับหน่วยงานอื่นได้ 7. ให้ความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน หมวดที่ 2 คุณลักษณะตามหลักเกณฑ์เฉพาะ มีดังนี้ 1. เป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการบริหารสถานศึกษาตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่งหรือหลายตำแหน่งต่อเนื่องกันเป็นเวลารวมกันไม่น้อยกว่า 5 ปีนับถึงวันที่ได้รับการเสนอชื่อ 2. มีประวัติการทำงานและมีผลงานดีเด่น 3. มีความสามารถในการบริหารงานตามภารกิจของแต่ละระดับได้อย่างมีประสิทธิภาพ 4. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และมีนวัตกรรมในการบริหารการศึกษา 5. มีความเสียสละในการพัฒนาระบบการศึกษาอย่างสูง การพิจารณาตัดสินขั้นสุดท้ายนั้นคณะกรรมการสรรหาครูผู้ปฏิบัติผลงานดีเด่นเพื่อรับรางวัลคุรุสภาจะพิจารณาตัดสินผู้บริหารสถานศึกษาที่เหมาะสมเพื่อรับรางวัลผู้บริหารสถานศึกษาดีเด่นระดับละ 1 คน ผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดการศึกษาใดที่ได้รับการคัดเลือกผู้บริหารสถานศึกษาดีเด่นจากสำนักงานเลขาธิการคุรุสภา ถือได้ว่าเป็นผู้บริหารที่มีความสามารถสูงในการบริหาร สามารถพัฒนาการจัดการศึกษาภายในโรงเรียนเพื่อพัฒนาเยาวชนของชาติให้เป็นที่พยากรณ์บุคคลที่มีค่าได้ประสบผลสำเร็จอย่างดียิ่ง

จากข้อมูลจำนวนผู้บริหารสถานศึกษา 11 สังกัดการศึกษา (สำนักงานนโยบายและแผนสถิติการศึกษา, 2540 ; สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, 2540 ; เจ้าหน้าที่สำนักงานการศึกษากรุงเทพ ,สัมภาษณ์, 13 กันยายน 2541; เจ้าหน้าที่สำนักบริหารการศึกษาท้องถิ่น, สัมภาษณ์, 13 กันยายน 2541 ; เจ้าหน้าที่สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล, สัมภาษณ์, 13 กันยายน 2541 ; เจ้าหน้าที่กรมสามัญศึกษา, สัมภาษณ์, 14

กันยายน 2541 ; เจ้าหน้าที่กรมศิลปากร, สัมภาษณ์, 14 กันยายน 2541 ; เจ้าหน้าที่กรมพลศึกษา, สัมภาษณ์, 14 กันยายน 2541 ; เจ้าหน้าที่กรมอาชีวศึกษา, สัมภาษณ์, 14 กันยายน 2541 ; เจ้าหน้าที่กรมการศึกษานอกโรงเรียน, สัมภาษณ์, 14 กันยายน 2541) พบว่ามีจำนวนผู้บริหารสถานศึกษาทั้งหมด 44,115 คน เป็นผู้บริหารชาย 40,169 คน เป็นผู้บริหารหญิง 3,946 คน คิดเป็นอัตราส่วนระหว่างผู้บริหารชายต่อหญิงเท่ากับ 10:1 และเมื่อพิจารณาข้อมูลจำนวนผู้บริหารสถานศึกษาดีเด่นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2524-2540 พบว่ามีผู้บริหารสถานศึกษาที่ได้รับรางวัลผู้บริหารสถานศึกษาดีเด่นจำนวน 56 คน เป็นชาย 34 คน หญิง 22 คน (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, 2538 ; สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, 2539 ; สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, 2540) คิดเป็นอัตราส่วนระหว่างผู้บริหารสถานศึกษาดีเด่นชายต่อหญิงเท่ากับ 3:2 จากข้อมูลดังกล่าวสรุปได้ว่าอัตราส่วนจำนวนผู้บริหารสถานศึกษาชายมีจำนวนมากกว่าผู้บริหารสถานศึกษาหญิงเป็นจำนวนมาก แต่อัตราส่วนการได้รับรางวัลผู้บริหารสถานศึกษาดีเด่นระหว่างผู้บริหารสถานศึกษาชายต่อผู้บริหารสถานศึกษาหญิงแตกต่างกันเพียงเล็กน้อย จึงกล่าวได้ว่าผู้บริหารสถานศึกษาสตรีเมื่อบริหารสถานศึกษาแล้วมักจะประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานอย่างดียิ่ง

ตั้งแต่ปี พ.ศ.2530-2540 เป็นต้นมา มีผู้บริหารสถานศึกษาสตรีที่ได้รับรางวัลผู้บริหารสถานศึกษาดีเด่นและยังดำรงตำแหน่งผู้บริหาร สถานศึกษาที่ได้รับรางวัลผู้บริหารสถานศึกษาดีเด่น มีจำนวนทั้งหมด 5 ท่าน แบ่งเป็น สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 1 ท่าน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษากรุงเทพมหานคร 1 ท่าน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน 3 ท่าน ซึ่งผู้บริหารทั้ง 5 ท่านได้รับรางวัลผู้บริหารสถานศึกษาดีเด่นในระดับเดียวกันคือ ระดับก่อนประถมและประถมศึกษา (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, 2538 ; สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, 2539 ; สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, 2540) จากการสัมภาษณ์กรรมการดำเนินการท่านหนึ่ง ได้ข้อมูลว่า ผู้บริหารสถานศึกษาดีเด่นที่เป็นสตรีที่ได้รับคะแนนการประเมินสูงสุดคือ ผู้บริหารโรงเรียนการศึกษาวิทยา (นามสมมุติ) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สังกัดคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ได้รับรางวัลผู้บริหารสถานศึกษาดีเด่นปีพ.ศ. 2532 ซึ่งเป็นผู้บริหารสถานศึกษาสตรีท่านแรก ของสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนที่ได้รับรางวัลผู้บริหารสถานศึกษาดีเด่นอีกด้วย (กรรมการดำเนินการ, สัมภาษณ์, 21 กันยายน 2541) และจากการสัมภาษณ์คณะกรรมการสรรหาคูผู้ปฏิบัติงานมีผลงานดีเด่นปีพ.ศ.2532 จำนวน 2 ท่าน พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนการศึกษาวิทยา (นามสมมุติ) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นผู้บริหารสถานศึกษาที่ได้รับคะแนนการประเมินสูงสุดและเป็นที่ยอมรับจากคณะกรรมการสรรหาคูผู้ปฏิบัติงานมีผลงานดีเด่นมากที่สุด (อนุกรรมการสรรหาคูผู้ปฏิบัติงานมีผลงานดีเด่นปีพ.ศ.2532 คนที่1, สัมภาษณ์, 26 กันยายน 2541; อนุกรรมการสรรหาคูผู้ปฏิบัติงานมีผลงานดีเด่นปีพ.ศ.2532 คนที่2, สัมภาษณ์, 28 กันยายน 2541) จากข้อมูลข้างต้นกล่าวได้ว่า ผู้บริหารโรงเรียนการศึกษาวิทยา (นามสมมุติ) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จะต้องเป็นผู้บริหารสถานศึกษาที่มีความสามารถในการบริหารคนและการบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพผู้บริหารสถานศึกษาสตรีดีเด่น ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาคุณลักษณะ แรงบันดาลใจ ผลงาน และปัจจัยใดบ้างที่มีผลต่อการได้รับรางวัลผู้บริหารสถานศึกษาสตรีดีเด่น โดยศึกษารายกรณีผู้บริหารโรงเรียน

การศึกษาวិทยา (นามสมมุติ) จังหวัดพระนครศรีอยุธยาด้วยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่มีความถูกต้องสมบูรณ์ครบถ้วนและเชื่อถือได้ตรงกับสภาพความเป็นจริงมากที่สุดอันจะนำไปสู่ข้อค้นพบและข้อเสนอแนะเพื่อที่จะเป็นแนวทางสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาที่ต้องการจะพัฒนาตนเอง ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาคุณลักษณะ แรงบันดาลใจ ผลงาน และปัจจัยที่มีผลต่อการได้รับรางวัลผู้บริหารสถานศึกษาสตรีดีเด่นของกรณีศึกษาผู้บริหารโรงเรียนการศึกษาวิทยา

ขอบเขตของการวิจัย

1. กรณีศึกษาที่ใช้ในการศึกษาค้างนี้ คือ ผู้บริหารสถานศึกษาสตรีดีเด่น ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียนการศึกษาวิทยา (นามสมมุติ) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้รับรางวัลผู้บริหารดีเด่น ปีพ.ศ.2532 ในระดับก่อนประถมศึกษาและระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน

2. แหล่งข้อมูลในการศึกษาค้างนี้มาจาก ผู้บริหารสถานศึกษาสตรีดีเด่น ครูและบุคลากรในโรงเรียน ผู้ปกครอง นักเรียน ผู้ที่อยู่ในครอบครัวของผู้บริหารสถานศึกษาสตรีดีเด่น คณะอนุกรรมการสรรหาครูผู้ปฏิบัติงานมีผลงานดีเด่น และเอกสารในการปฏิบัติงานและผลงานของผู้บริหารสถานศึกษาสตรีดีเด่น

3. ประเด็นการศึกษา

3.1 คุณลักษณะ

3.2 แรงบันดาลใจ

3.3 ผลงาน

3.4 ปัจจัยที่มีผลต่อการได้รับรางวัลผู้บริหารสถานศึกษาสตรีดีเด่น

3.5 ประเด็นการศึกษาประกอบอื่นๆ ได้แก่

3.5.1 บริบทในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาสตรีดีเด่น ได้แก่ สภาพทั่วไป ขนาดและสถานที่ตั้งของโรงเรียน และชุมชน

3.5.2 บุคคลที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ครูและบุคลากรในโรงเรียน ผู้ปกครอง นักเรียน ผู้ที่อยู่ในครอบครัวของผู้บริหารสถานศึกษาสตรีดีเด่น และคณะอนุกรรมการสรรหาครูผู้ปฏิบัติงานมีผลงานดีเด่น

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

ผู้บริหารสถานศึกษาสตรีดีเด่น หมายถึง หัวหน้าสถานศึกษาสตรีที่ได้รับรางวัลผู้บริหารสถานศึกษาดีเด่นจากสำนักงานเลขาธิการคุรุสภา ซึ่งในที่นี้คือ ผู้บริหารโรงเรียนการศึกษาวិทยา ได้รับรางวัลผู้บริหารดีเด่น ปี พ.ศ.2532 ในระดับก่อนประถมศึกษาและระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน

คุณลักษณะ หมายถึง ลักษณะเฉพาะบุคคลที่แสดงพฤติกรรมและความคิดออกมาจากความรู้ความสามารถและประสบการณ์ในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาสตรีดีเด่น

แรงบันดาลใจ หมายถึง แรงจูงใจที่กระตุ้นให้ผู้บริหารโรงเรียนการศึกษาวิทยาบริหารงานได้รับรางวัลผู้บริหารสถานศึกษาสตรีดีเด่น

ผลงาน หมายถึง งานที่เป็นรูปธรรมผู้บริหารโรงเรียนการศึกษาวิทยา บุคลากร นักเรียน และโรงเรียน ที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การศึกษาครั้งนี้จะทำให้ทราบว่าผู้บริหารสถานศึกษาสตรีดีเด่นจะต้องมีคุณลักษณะ แรงบันดาลใจ ผลงาน และปัจจัยใดบ้างที่มีผลต่อการได้รับรางวัลดังกล่าว ซึ่งความรู้จะเป็นพื้นฐานและแนวทางที่สำคัญสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาในทุกสังกัดที่ต้องการพัฒนาตนเอง เพื่อเป็นประโยชน์ต่อวงการการศึกษาต่อไป